

Ресми рецензенттің 6D011400 – «Тарих» мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін Байгапанова Айгуль Болатовнаның «Семей облысының әлеуметтік-экономикалық даму тарихы және әдістемесі (1939-1997жж)» тақырыбында дайындалған диссертациясына

ПІКІР

1.Зерттеу тақырыбының өзектілігі мен жалпы ғылыми және жалпыға ортақ мемлекеттік бағдарламалармен байланысы.

Қазақстан Республикасының тәуелсіздік алғанына ширек ғасырдан астам уақыт өтседе, қазақ халқы мен елінің қалыптасқан тарихы ғасырлар шежіресімен терең жалғасып жатқаны ақиқат.

Еліміз тәуелсіздік алғаннан кейін тарих беттерін қайта саралап зерттеу батыл қолға алынууда. Мемлекет тарапынан «Мәдени мұра» мемлекеттік бағдарламасы қабылданып, мұрағат қорларындағы белгісіз тарихи мұраларымызды зерделеудің тұтастай жүйесін құру жөнінде шаралар іске асырыла бастады. Мемлекет басшысы Қ.К.Тоқаев «Тәуелсіздік бәрінен қымбат» атты мақаласында «Тоталитарлық кезеңде ұлттық құндылығымыздан айырылып қала жаздадық, Тәуелсіздік халқымыздың арқасында қайта оралды. Өткен тарихымызға қайта оралып, оның мәдени-рухани құндылықтарын ұлттық тұтастану факторы ретінде зерттеу қажеттілігін айқындап берді».

Осыған орай, Қазақ елі өзінің сан жылдар бойы аңсаған мемлекеттік егемендігіне жетіп, тәуелсіз ел ретінде қалыптаса бастаған шақта ең бастысы әлеуметтік-экономикалық дамудағы жіберілген кемшіліктерді қайтадан мән беру бүгінгі күнгі талаптардан да туындап отырған мәселе.

А.Б. Байгапанованың диссертациялық тақырыбы Қазақстан тарихындағы ең өзекті мәселелерге арналған. Себебі, бүгінде экономикалық-әлеуметтік хал-ахуалды түбегейлі жақсарту үшін өткенді саралау өзекті болып отыр. Сондықтан, Семей облысының аталған тарихи кезеңге қатысты мәселелерінің негізгісі - оның қандай шаралар жағдайымен ұштастырылғандығын, экономикасы мен әлеуметтік ортасының қалыптасу деңгейлілігін, даму ерекшеліктеріндегі жетістіктер мен кереғарлықтардың болу сипаттылығын анықтаумен сабақтасады. Аймақтың әлеуметтік-экономикалық даму жолына ғылыми талдау жүргізіп, оны тереңірек зерттеу бүгінгі күннің кезегін күтіп тұрған маңызы зор, өзекті мәселе болып табылады деп есептейміз.

Зерттеуші тақырып аясында көптеген ғылыми еңбектерге сараптама жасап, Қазақстан Республикасы Орталық Мемлекеттік мұрағаты, Абай облысы, мәдениет, тілдерді дамыту және архив ісі басқармасының Қазіргі заман тарихын құжаттандыру, Шығыс Қазақстан облысының жаңа тарих құжаттар орталығы қорларындағы «Семей облыстық ауыл шаруашылық басқармасы», «Облыстық еңбекшілер депутаттары кеңесі, «Жаңа Семей

аудандық атқару комитеті» және т.б аталған мұрағат қорларынан алынған құжаттардан 1939-1997 жылдар аралығындағы экономика мен әлеуметтік дамуындағы табыстары мен тағылымдары жөнінде көптеген деректер қарастырып талдаған.

Мұрағат құжаттары негізінде соғыстан кейінгі жылдардағы экономиканың барлық жетістіктері мен табыстары, жіберілген кәсіптіктері мен асыра сілтеулері жөнінде талдаулар жасалған.

Ұсынылған диссертация құрылымы зерттеу тақырыбын ашады. Диссертациялық жұмыс кіріспе, үш тарау, қорытынды, пайдаланылған әдебиеттер тізімі мен қосымшалардан тұрады. Тарау және бөлім атаулары зерттеу тақырыбының мазмұнын ашады.

Бірінші тарауда ізденуші Семей облысының экономикалық дамуы және ерекшеліктері, Семей облысында өнеркәсіп орындарының қалыптасуы мен даму, аймақтағы индустриялық өзгерістер кезеңіндегі өнеркәсіп орындары мен көлік қатынастарының қызметіне тарихи талдау жасай отырып, Семей облысында ауыл шаруашылығының даму тарихына зерттеу жүргізген.

Екінші тарауда Семей облысында әлеуметтік құрылымдардың қалыптасуы мен даму тарихына тоқталады. Сонымен қатар, Семей облысы еңбекшілерінің әлеуметтік жағдайы, аймақтың әлеуметтік-тұрмыстық әлауқатын арттырудың негізгі бағыттары басты нысанға ала отырып талдау жасаған.

Үшінші тарауда Семей облысының әлеуметтік-экономикалық даму тарихы және оқыту әдістемесі (1939-1997ЖЖ) жасалынып, Семей облысының әлеуметтік-экономикалық даму тарихын Қазақстанның қазіргі заман тарихы пәнінде оқытудың мазмұны құрастырылған және Семей облысының әлеуметтік-экономикалық даму тарихын өлке тарихы пәнінің мазмұнында оқытудың әдістемесі ұсынылған.

Қорытындысы талапқа сай, міндетіне сәйкес жасалғандықтан автордың өзіндік ойы мен пікірін көруге болады.

Диссертацияның әрбір бөлімі, әрбір тарауы қорытындыланып, соңында жалпы қорытындысы тұжырымдалған.

2. Диссертация талаптарына сәйкес ғылыми нәтижелері.

1- нәтиже. Семей облысының экономикалық дамуы және ерекшеліктері зерделеніп, тақырыптың зерттелу деңгейі бойынша тарихнамалық тұрғыда талданған;

2 - нәтиже. Зерттеу жұмысында ҚР архивтерден тың деректер айналымға ұсынылып, оларға деректанулық талдау жасалынған;

3- нәтиже. Аймақтағы индустриялық өзгерістер кезеңіндегі өнеркәсіп орындары мен көлік қатынастарының қызметі нақты тарихи деректік тұрғыда зерделенген;

4- нәтиже. Семей облысының әлеуметтік-экономикалық даму тарихын өлке тарихы курсына оқыту әдістемесі арнайы курсы ретінде ұсынылған;

5- нәтиже. Семей облысының әлеуметтік-экономикалық даму тарихын Қазақстанның қазіргі заман тарихы пәнінде оқытудың жаңа әдістемесін зерделеп, жаңаша көзқараспен қарастырған.

3. Докторанттың диссертациясында тұжырымдалған әрбір нәтиженің, қорытындының негізділігі мен шынайылығының деңгейі.

Ізденушінің зерттеуі оның теориялық тұрғыда негізделуі мен ғылыми аппаратын құруда қисындылығын бірізділігінен көруге болады. Зерттеу міндеттерінің нақты анықталуы, зерттеу әдістерінің тиімді қолдануымен тұжырымдалған әрбір нәтиженің іс жүзінде дәлелденуі, зерттеу барысында алынған мәліметтердің талдануы мен қорытындылануы шынайылық дәрежесін көрсетеді. Зерттеу нәтижелерінің ҚР Білім және ғылым саласындағы Бақылау комитеті тізіміндегі журналдарда және шетелдік импакт-факторы бар журналда, монографияда, оқу құралында, және оқу-әдістемелік құралында жариялануы докторанттың диссертациясында тұжырымдалған әрбір нәтижесі мен қорытындыларының негізделу және шынайылық дәрежесін көрсетеді.

4. Докторанттың диссертацияда тұжырымдалған әрбір ғылыми нәтиженің, қорытындының жаңашылдығының деңгейі.

1 - нәтиже. Жаңа. Семей облысының құрылу тарихы мен екінші дүниежүзілік соғыс кезіндегі экономикалық жағдайына талдау жасалып, соғысқа бейімдеп қайта құрудағы мемлекет тарапынан жүргізген іс-шаралар анықталып, баға берілген;

2 - нәтиже. Жаңа болып табылады. Зерттеу бойынша архив құжаттары мен баспасөз материалдарына алғаш рет тарихнамалық, дерекнамалық талдау жасалған;

3- нәтиже. Жаңа. Себебі, Семей облысының 1939-1997-ші жылдар аралығындағы әлеуметтік-экономикалық жағдайы кеңестік саясаттың күрделі нысаналардан көрініс тапқан тұстарға арқау болған дерек көздері тың мұрағаттық құжаттар негізінде жарыққа шығып ғылыми айналымға енгізілді.

4- нәтиже. Жаңа болып табылады. Өйткені, «Отан және дүниежүзі тарихы» білім беру бағдарламасына арнайы таңдау компоненті ретінде Қазақстанның қазіргі заман тарихы элективті курсының мазмұныны ұсынылады. Сонымен қатар, оқытуда білім беру, жан-жақты дамыту және қалыптастыруға бағытталған әдістемелік нұсқаулар берілді.

5- нәтиже. Нәтиже жаңа болып табылады. Себебі Өлкетану тарихын оқытуда Семей облысының әлеуметтік –экономикалық дамуы мен қалыптасу ерекшеліктері, деңгейі мен құрамы жастардың туған өлке тарихына деген қызығушылығын арттырып, танымдық көкжиегін кеңейтуге қолданудың әдіс-тәсілдері жасалынған.

5. Алынған нәтижелердің ішкі бірлігі.

Докторанттың аталған тақырыптағы диссертациясының ғылыми айқындалмалық компоненттері түгелдей қамтылған және құрылымдық мазмұны тиісті талаптар деңгейіне сай құрылған. Диссертацияның кіріспесінде тақырыптың өзектілігі, мақсаты мен міндеттері және әдіснамалық негізі айқын. Еңбектің ғылыми жаңалығы мен қорғауға ұсынылатын тұжырымдары нақты дәйектілігіне көз жеткізеді. Тарихнамалық базасы мен деректері толық ашылған. Тарау мен бөлімдердің мазмұны алдына қойған міндетін ашады. Семей облысының 1939-1997 жылдар аралығындағы экономикалық және әлеуметтік дамуы және оқыту әдістемесін зерттеуде диссертант мақсатына жеткен.

6. Ізденушінің қол жеткізген нәтижелердің осыған сәйкес теориялық және қолданбалы міндеттерді шешуге бағытталуы.

Байгапанова Айгуль Болатовнаның «Семей облысының әлеуметтік-экономикалық даму тарихы және әдістемесі (1939-1997жж)» тақырыбында дайындалған диссертациялық жұмысы практикалық маңызға ие. Бұл еңбектегі тұжырымдар жоғарғы оқу орындарында Қазақстан тарихы және Қазақстан экономикасының тарихы пәндерін оқытуда, әлеуметтік-экономикалық мәселелерге байланысты арнайы курстарды жүргізуде қолдануға болады. Ізденушінің екі ендіру актісі бар. Диссертацияның қол жеткен ғылыми жаңалығы, жасаған қорытындылары білім беретін орта мектептерде, колледждерде, жоғары оқу орындарында оқу үрдісіне қолдануға болады. Ғылыми мақалаларды дайындау кезінде пайдалануға болады.

7. Жарияланған негізгі нәтижелер, қорытындылар мен диссертация қорытындысының негізделуі.

Зерттеу жұмысының ғылыми нәтижелері мен қорытындылары 9 ғылыми басылымдарда жарияланған. Соның ішінде, 1 оқу құралы, 1 оқу-әдістемелік құралы, халықаралық конференция материалдарында, комитет бекіткен басылымдарда және жоғары рейтингілі Scopus базасына кіретін импакт-факторлы журналдағы мақалаларда жарық көрген.

8. Диссертацияның мазмұны мен рәсімделуі бойынша кемшіліктер мен ұсыныстар.

Диссертациялық жұмыстың жоғарыда аталып өткен оң нәтижелерімен қоса, оның мазмұны мен рәсімделуінде байланысты төмендегідей ескертпелер бар:

1 Зерттеу жұмысының қортындысы және ұсыныстары нақты жазылған, дегенмен жұмыстың тәжірибелік маңызын ашатындай ұсыныстар қосу орынды болады.

2 Диссертациялық жұмыстың рәсімделуінде кейбір стилистикалық және орфографиялық қателер кездеседі.

Аталған кемшіліктер мен ұсыныстар ізденушінің зерттеу жұмысында қол жеткізген нәтижелер құндылығы мен тұжырымдарының мәнін төмендетпейді деп есептеймін.

